

A MAGYAR ÉS NÉMET VISZONY

NYUGAT és Kelet határán a magyarságnak mindig a Nyugatra kellett támaszkodnia, hogy a Kelet politikailag és erkölcsileg el ne nyelje. Közvetlen nyugati szomszédunk szinte az egész határ mentén a németiség: tehát vele kellett a Keletről időre-időre előretörő veszedelmekkel vagy bekövetkezett katasztrófákkal szemben szolidaritást keresnünk, A mellett természetesen arra kellett ügyelnünk, hogy a szolidaritásból függő, sőt alárendelt viszony ne keletkezzék. így adódott, hogy a magyarságnak szinte többet kellett küzdenie a sorstól rendelt szövetséges, mint az ellenségek ellen.

Helyzetének ez a megmásíthatlan adottsága arra kényszerítette a magyarságot, hogy a szerint, amint a történeti körülmények változtak, a németiséghez való viszonyát mindig újra és újra kellett rendeznie. Minden fontos történeti fordulónál a magyarság és németiség megkötötte — sokszor nagy válságok és hosszú harcok árán — a „kiegyezést“, a kompromisszumot, mert az kikerülhetetlen kényszerűség volt. Ez így volt Szent Istvántól kezdve 1867-ig, a szász császári háztól a habsburg-lotharingiai házig; sőt midőn az utóbbi kivált a Német-birodalomból és megszűnt a németiség legfőbb képviselője lenni, így volt az kettős (illetve hármas) szövetség formájában a Hohenzollernekkel is.

Egészen természetes, hogy ennek a megegyezésnek szükségessége a világháború után is, mely Közép- és Kelet-Európa képét lényegesen megváltoztatta, szintén be fog következni. Németország helyzete tökéletesen átalakult; Magyarországra a Balkán ölelő és fojtogató karjai között szinte nem lehet ráismerni; a kettő között pedig fekszik mint önmagában való képtelen ellenmondás Ausztria. A határok elméletben bizonyos elvek szerint változtattak meg, a valóságban minden elvnek (a történetinek, az etnográfiaiak, a gazdaságinak, sőt a stratégiaiak is) megcsúfolásával. De nemcsak a magyar és német tér alakult át, hanem a magyarság és németiség lelke is — alapjaiban rendülvén meg — sok tekintetben megváltozott. Az állami keretek megroppanásával erősödött a faji, a népi összetartozás érzése. A magyar integritás gondolatának lényegét — amint a nemzet nagy többsége felfogja — ugyan a régi történeti határok, de lakosság tekintetében szinte kizárólag csak a fajmagyar kisebbségek sorsa teszi. Még a leg-hűbb nemzetiségek: a rutének, szepesi németek, délvidéki svábok iránt is alig mutatkozik nagyobb érdeklődés. Többé-kevésbé hasonló tapasztalunk különben a birodalmi és az osztrák németiségnél is. A német néplélekben légióként két irányban következett be nagy

átalakulás: az államhatárok egészen új elgondolása és az úgynevezett „külföldi németek“ (Ausländsdeutsche) kérdésének felvetődése által. Nézetem szerint e két komoly jelentőségű változásról tudomást kell vennünk; azt meg kell vizsgálnunk és igyekeznünk kell megértenünk, mert ez a két kérdés döntő szerepet játszhatik abban a szükségszerű új „kiegyezésében, melyet a magyarságnak és németiségnek egymással évtizedekre, talán évszázadokra meg kell kötnie.

Németországnak nincsenek olyan, minden német előtt szent nemzeti hagyományként lebegő történeti határai, mint Magyarországnak. A német nép története — politikai tekintetben — az egyes törzsek (Stamme) és még inkább az egyes dinasztikiák története. A bajor, a sváb, a frank, a szász törzseknek, a Hohenstaufok, Habsburgok, Hohenzellernek stb. birodalmának vannak történeti határai, de a németiségnek, Németországnak nincsenek. Még Bismarck Németbirodalmának határait sem érzi és nem is érezte senki történetieknek, azaz véglegeseknek és sérthetetleneknek. Teszem Lotharingia francia részét és az összefüggő lengyel területeket ma német még álmában sem kívánja vissza. Ellenben mind ridegebb lesz a Bismarcktól 1866—71-ig végrehajtott „kisémet“ (kleindeutsch) megoldás kritikája. De azért nem „nagyémet“ (grossdeutsch) a jelszó, hanem az irányelv ez: a Németbirodalom határai az összefüggő német nyelvterület határaiig terjednek.

Ebben az irányelvben ma a németiségnek túlnyomó nagy többsége találkozik és nem lehet kétséges, hogy ez az elv — szilárd és egységes történeti hagyományok híján — a jövőben általánosan uralkodó lesz. A benne való megegyezés már ma pártszemponctoktól független, sőt talán azt lehet mondani, hogy a baloldalon teljesebb mint a „nacionális“ jobboldalon, ahol a „nacionális“ szó eredeti jelentésétől eltérőleg közeli rokona a konzervatívnak és a legitímusnak.

Ezt az irányelvet óhajtja a németiség a jövő fejlődés folyamán megvalósítani vagy legalább a megvalósításhoz közelebb hozni. Mégpedig minden irányban, talán csak Elzász tekintetében nem és természetesen Svájjal szemben nem. A Svájc lakosságának több mint kétharmadát kitevő németiség megingathatatlanul áll a svájci történeti állameszme alapján és a legnacionalistább német is jól tudja, — és ebbe bele is nyugodott — hogy ilyen százados történeti formák, mint a svájciak, amelyeket a világháború földrengése nemcsak nem tudott megremegtetni, hanem még jobban megszilárdított, nem törhétők szét. Mint eddig, Svájc a jövőben sem fog a német kérdés, nevezetesen a német országhatárok kérdésében szerepet játszani. A legsúlyosabb, a dolgokat végleg eldöntő probléma, amelyet a németiség a legégetőbbnek érez, természetesen Ausztria. Hogy ez mikor fog Németország javára megoldatni, az, teljesen bizonytalan; az azonban bizonyos, hogy Németország ellen soha nem lesz megoldható. A magyar és német viszony rendezésében Ausztria kétségkívül mint a múltban, a jövőben is nagy szerepet fog játszani; hogy mikor és milyen formában, azt természetesen ma szintén még nem tudhatjuk. Viszont ahhoz alig férhet kétség, hogy ez a rendezés még akkor sein történhetik meg Ausztria nélkül vagy éppenséggel Ausztria ellen, ha Ausztria a

mai problematikus helyzetében maradna meg. Már ma is kizárt dolog, hogy valamely Ausztriával szomszédos vagy Ausztriától keletre eső ország Ausztria feje felett egyezhessék meg Németországgal.

Vájjon „Burgenland“ kérdése, valamint az a körülmény, hogy Magyarország jelenlegi nyugati határán még mindig megmaradt körülbelül 50 ezer német, akik mintegy végső nyúlványai az összefüggő német nyelvterületnek, lehetetlenné tesz-e egy igazi, őszinte és tartós megegyezést Németországgal? Burgenland kérdése ma nem reálpolitikai kérdés és nem is lesz azzá mindaddig, amíg Ausztriának Németországhoz való csatlakozása aktuálissá nem válik. Ha ez elkövetkezik, akkor azon körülményeknél fogva, amelyek a csatlakozást lehetővé vagy szükségessé teszik, Európa történetében fordulóhoz érkezünk, mégpedig — meggyőződésem szerint — mind hatalmi, mind etikai politikai tekintetben. Akkor emberi számítás szerint bizonyosra vehető, hogy Németország, amely nem vetette fel a burgenlandi kérdést és amely tudja, hogy ezt a kérdést az ellenség dobta a magyarság és németiség közé, Németország — mondom — mielőtt birtokába venné „Burgenland“-ot, le fog velünk ülni és az ügyet meg fogja tárgyalni. Ezt a meggyőződését Apponyi Albert gróf is hangoztatta néhány héttel ezelőtt Berlinben és ennek tudtommal, bármennyire érzékenyek, sőt idegesek is egyébként Németországban a burgenlandi kérdésben, nem mondott ellen senki.

A még nálunk maradt nyugatmagyarországi németiség kérdése a fent kifejtett határelv dacára sem ma nem komoly probléma, sem a jövőben nem lesz az. Végre is nem fog soha német politikus akadni, aki ezt az elvet ezer történeti, gazdasági, érzelmi és presztizs adottságok ellenére az utolsó faluig vagy az utolsó szál emberig akarná végrehajtani. Kohlhaas Mihály akadhat a németek közt az igazságügy terén, de nem a politikában.

Mindezeknél fogva őszinte meggyőződésem, hogy az az új felfogás, amely Németországban a németbirodalmi határok tekintetében kialakult és amely kétségkívül egyik főmozgatója lesz jövő politikájának, nem okozhat komoly vagy — Burgenlandot tekintve — legalább le nem küzdhető akadályt a magyarság és németiség közt való viszony barátságos rendezése tekintetében.

Felvetődik most a másik kérdés: milyen akadályok vagy lehetőségek várhatók attól a fontos körülménytől, hogy a „külföldi németiség“ problémája komoly jelleget öltött? A világháború előtt a birodalmi német szemében a német államgondolat fedte a német nemzeti gondolatot és ezt a felfogást a Németbirodalom határain kívül élő németiség is általában véve természetesnek találta. Nagyon kicsinyek és aránylag jelentéktelenek voltak azok a körök, amelyek Németországban, Ausztriában és a „külföldi németiség“ kebelében ezt a felfogást elvetették és a világ németiségének érületi és kulturális egységesítésére törekedtek. A magyarországi németiség soraiban is ez a mozgalom csak (sekély mértékben talált visszhangra és viszont Németországban — az említett kicsi és jelentéktelen köröket kivéve — nem keltett semmiféle emóciót az a mód, ahogyan nálunk ezt a mozgalmat — a hazai németiség legnagyobb részének támogatásával — lehetetlenné

tették. A világháború előtt a hivatalos és félhivatalos Németország, valamint a német közvélemény túlnyomó nagy többsége, ahogy az a sajtóban jutott kifejezésre, azon az állásponton állott, hogy a nemzetiségi kérdés minden ország belügye, amelybe más állam — az állami szuverénitás sérelme nélkül — nem szólhat bele. Innen van, hogy a hazai németiség és a nagynémetiség között mindenféle nemzeti, sőt kulturális kapcsolat hiányzott, sőt Németország legszélesebb rétegeiben alig tudtak valamit a hazai németiségről, bár annak száma Nagy-Magyarországon meghaladta a kétmilliót.

Ez az állapot vagy ez a lelki beállítottság a világháború folyamán megváltozott. A változást a háború nagy belső élménye hozta magával, amely a németiségnél — megfigyeléseim szerint — magában is szükségszerűen felkeltette az összetartozás érzését. Erősítette ezt az érzést a gyakori közvetlen érintkezés a birodalmi, osztrák és „külföldi. német között a fronton és a front mögött, valamint — a háború vége felé — a „wilsoni elvek“ ellenállhatatlan propagálása az egész világon. Ily módon keletkezett a német államgondolat mellett és attól függetlenül a népgondolat (Volksgedanke), amelynek részese a birodalmi és az osztrák német, de a svájci és az amerikai német is. Ennek a népgondolatnak a múlttal szemben az a jelentős következménye, hogy a németiség ma nyelv, népiség, kultúra tekintetében közösséget (Sprach-, Volks-, Kulturgemeinschaft) érez. Ezt a spontán keletkezett érzést, a közösségnek ezt a tudatát a Párizs körüli békék mintegy törvényesítették azzal, hogy a „nemzeti kisebbség“ fogalmát bedkelyezték és a nemzeti kisebbségek nyelvi, faji és kulturális jogait hivatalosan elismerték. A kisebbségi kérdés ezáltal formálisan az állami szuverénitás keretei fölé emeltetett.

Hogy a „népgondolat“ mennyire erős és az egész közéletet átható Németországban, arról mindenki meggyőződhetik, aki a német sajtót, akár a jobb-, akár a baloldalt, csak némileg is figyelemmel kíséri. Erősségét és terjedelmét mutatják azok a nálunk is többé-kevésbé ismert német egyesületek, amelyeknek főfeladata a „népgondolat“ ápolása és amelyeknek tagjai milliókra rúgnak. A népgondolatot magáévá tette a hivatalos és félhivatalos Németország és elfogadták a politikai pártok is. Ez a parlamentben és parlamenten kívül minden adandó alkalommal kifejezésre jut és Stresemann is ismételten és a legnagyobb nyíltsággal — így különösen a stuttgarti „Deutsches Ausland-Institut“ közgyűlésein — tett mellette vallomást. És talán még mindenki emlékezetében vannak azok a súlyos és erélyes szavak, amelyeket Luganóban a lengyel külügyminiszter kisebbségellenes felszólalása ellen használt. A legvilágosabban beszélő példa a német népgondolat ereje mellett különben a német-olasz viszony feszültsége a déltiroli németek kérdése miatt. Tökéletesen ki van zárva minden közeledés a két nép között, bármennyire egyeznek egyébként érdekeik, amíg Dél-Tirol kérdése barátságos módon nem tisztázódik.

A német politikai érzésnek és tudatnak ez a megváltozása és átalakulása nálunk; szinte ismeretlen és azok a kevesek is, akik tudnak róla, többnyire a német politikai érzék eltévelyedésének és múltó divatnak hajlandók tekinteni. Alig akad nálunk olyan valaki, aki az

így értelmezett német „népgondolatot“ el tudná fogadni és hatásába bele tudna nyugodni, egyrészt mert a mai Csonka-Magyarországnak még mindig több mint félmillió németje van, másrészt mert a leszakított részeken majd másfél millió német szervezkedik ezen népgondolati alapon, amelyet — az integritás helyreállítása esetén — semmi esetre sem fog többé elhagyni. A magyarság — minek nyilvánvaló és egészen természetes aspirációkat tagadni! — a németiség asszimilációjára számított és ez az asszimiláció az én nézetem szerint a világháború nélkül tényleg előbb-utóbb be is következett volna. Ezt az asszimilációt a magyarság azért óhajtotta, hogy sorsát, nem elég nagyszámú fajtát egy egészséges és értékes elemmel, amely egyébként is századok óta értelmiségének egy részét szolgáltató rezervoárja volt, gyarapítsa; de azért is kívánta, mert attól tartott és tart, hogy a németiség hazánkban a nagynémet expanzív, imperialista politika előőrsévé válhatik.

A német népgondolat felébredése, akár károsnak tartjuk magyar, akár talán — mint sokan — oktalannak német szempontból, mindenestre tény, senkitől meg nem változtatható tény, amely kétségkívül tisztulni és helyhez és viszonyokhoz alkalmazkodó formákat ölteni fog, — a német tudomány hangyaszorgalommal és páratlan kitartással dolgozik rajta — de semmi esetre sem fog mint politikai divat vagy szeszélyes néphangulat eltűnni. Mivel pedig tény, el nem tűnő és el nem tüntethető tény, azért nézetem szerint nem szabad csak az érzelmekre hallgatni és magunkat céltalan ábrándokban ringatni, hanem a reálpolitika értelmében számolnunk kell vele. És valóban — úgy látom — néhány év óta számolunk is már vele és jövőben még jobban és még elfogulatlanabban fogunk vele számolni, mert —ismétlőn, amit már föntebb hangoztattam — a magyar és német megegyezés és „kiegyezés“ a magyar történelem tanúsága szerint mindig szükség-szerű volt, függetlenül a napi politikától, egyes politikai személyiségektől, sőt politikai pártoktól.

A német „népgondolat“ tényével való számolás különben az országra és a magyarságra nézve semmiféle veszedelmet nem jelent. Ezt a legteljesebb felelősség vállalásával mondom és azzal a hűséggel, amellyel a magyar haza és a magyar nemzet iránt — talán szabad erre hivatkoznom — nehéz és válságos időkben is viseltetem. Ha nem ez volna legmélyebb meggyőződésem, nem vállaltam volna ebben a kérdésben azt a szerepet, amelyet immár 12 év óta nehéz és hálátlan teherként hordok. Ez a sokat támadott szerepem egyébként csak akkor ítéhető meg igazságosan, ha egész összefüggésében veszik vizsgálat alá: a világháború alatt, a forradalmak és ellenforradalom idején és kül- és belpolitikai helyzetünk nyugvópontra jutása óta.

A németiség állami, nemzeti, faji és népi szempontból szinte minden más néptől különbözik. Az állami, nemzeti, faji és népi élményből adódó érzések és tudatok semmiféle más népnél nem oly komplikáltak, szövevényesek mint a németéségnél; minden más népnél egyszerűbbek és elemibbek és azért élénkebbek és hatékonyabbak. Íme egy mélyre világító német különösség: nemcsak a Németbirodalomnak nincsenek történeti határai, hanem a németiségnek sincsenek, hacsak nem

akarunk a Hohenstaufok idejéig visszamenni, közös történelmi hősei sem. Goethe családjában viszály támadt, mert az apá császárhű volt, míg az anyai rokonsága császárelenes Nagy Frigyes pártján állott; tavaly Stralsundban a németek együtt ünnepeltek a svédekkel, mert 300 évvel ezelőtt sikerült nekik egyesült erővel a császár hadvezéré, Wallensteint, Stralsund alól való elvonulásra kényszeríteni. Hofer Andrásért mindenki lelkesedik, de inkább emberi, mint nemzed szempontból, mert hisz ő nem német érdeket védett, hanem Tirolért és Habsburgért halt meg. Ausztria történelmi hagyományaiiban élő osztrák hogyan lelkesedheték Bismarckért, még ha százszor kívánja is az Anschlusst vagy talán éppen azért nem lelkesedik, mert kívánja az Anschlusst. A svájci németnek szinte nincs egy közös történelmi emléke, közös nemzeti köre sem a többi németiséggel, bár népi szempontból egyike a legtörzsökösebb német népcsoportoknak és a német kultúrának, főként a német irodalomnak teljesértékű képviselője és egyenrangú művelője. De mint minden német törzsnek, tartománynak, országnak külön nemzeti hősei és mindegyiknek külön, saját története is van, azért a faji, nemzeti, népi összetartozás érzése nála egészen más természetű mint más népeknél, kisebb intenzitású és közös akarati célok híjával való.

De a németiségnek nincsenek egyéb közös történelmi eszményei sem, kivéven a német egységre való törekvést. De ez is a németeknél valósult meg legkésőbbben és akkor is csak fogyatékosan. Ez az egységre való törekvés is különben egész különös valami. Ausztria ma Németországhoz kíván csatlakozni; de milyen kevés osztrák akart erről tudni, amíg az osztrák monarchiát szét nem bontották és a németiséget egy lehetetlen államcskában magára nem hagyták! Mit csináljon most magában, mikor már semmi tárgyi akadálya nincsen annak, hogy a német államszövetségbe visszatérjen? Valóban ha Svájc kétharmad többsége nem német, hanem francia vagy olasz volna, vajjon fennállana-e még? Igaz, hogy Belgium is, bár erősen francia, önálló állam maradt; de ha jól megnézzük a dolgot, Belgium néha nem sokkal több volt, mint francia tartomány. Ugyanezt azonban senki sem állíthatja Svájcra Németországhoz való viszonylatában.

A németek különben mindig és mindenütt államhűek voltak. Csak a versailles-i és saint-germaini békék teremtettek tiszta német területeknek Németországból vagy Ausztriából való kiszakításával német irredentát, mely a történelemben eddig ismeretlen fogalom volt, bár német irredentára is legalább annyi ok és mód lett volna, mint franciára vagy olaszra. A balti németek államhűsége — minden erős faji érzésük mellett is — közismert. Schiemann Fái dr., a lettországi német kisebbség kiváló képviselője, minap lapjában Lettország fennállásának tízéves jubileumát oly melegen ünnepelte, mint bármely lett nationalists lap és hazafias vezércikkét e felkiáltással végezte: Gott schütze Lettland! Nyugati határunk mentén évszázadok óta a németiség százezrei éltek mint a Németbirodalomhoz tartozó osztrák tartományok tőszomszédai és vajjon hallatszott-e a századok folyamán és még az összeomlás napjaiban is egyetlen komoly irredenta-hang? Legyünk őszinték: másféle népnél megtörténhetett volna-e ez?

De íme, az erdélyi szászok! — fogják mondani. Igaz, hogy ezek nem területi értelemben vett irredentisták, de annál inkább lelkileg azok. Nincs kétségem benne, hogy ez nagy tévedés, igen sajnálni való félreértés. Tény az, hogy a viszony a magyar és az erdélyi szász között régóta nem volt meleg és benső, teljes ellentétben a többi magyarországi németekkel. De hiszen ők nem is voltak magyarországi németek, soha nem nevezték magukat „Deutsch-Ungar“-oknak. Az erdélyi szászság államtudata az erdélyi fejedelemség idejében alakult ki és ebben gyökerezik tulajdonképpen mind a mai napig. Mikor 1848-ban az unió Magyarország és Erdély közt kimondatott, ez a szászoknak — mint különben több magyarnak is — akarata és hozzájárulása nélkül ment végbe. Mikor pedig 1867-ben új magyar államélet kezdődött, jóvá alig tehető, végzetes hiba történt abban a tekintetben, hogy a hivatott tényezők a magyarság és szászság közt való közeledést előmozdítani és a kölcsönös megértést megteremteni elmulasztották. Tény az, hogy az erdélyi szászság, bármilyen eleven és mély volt is kezdettől fogva, mind a mai napig közte és Németország közt a kulturális érintkezés, államhűség és hazafiság tekintetében mindig rendületlenül ragaszkodott Erdélyhez. Nemzeti dalát is ez hatja át lobogó, büszke szeretettel és ebben a dalban nincs egyetlen hang sem, mely bármiféle nagynémet eszmének vagy politikai ábrándnak adna kifejezést. Idézzük utolsó versszakát, mely Erdélyt mint hazát magasztalja és Erdély fiainak egyetértéséért eseng:

Siebenbürgen, süsse Heimat,
 unser teures Vaterland,
 sei gegrüsst in deiner Schöne,
 und um alle deine Söhne
 schlinge sich der Eintracht Band!

AZT HISZEM, ha Erdély véletlenül Németország szomszédságában alakult volna állammá, a szász éppúgy ragaszkodott volna Erdély önálló létéhez, mint a svájci Svájc önállóságához. Az azonban kétségtelen, hogy az erdélyi szásznak még ma is az volna a vágya, hogy Erdély Magyarország és Románia közt mint külön, semlegesített állam élhessen.

A népi öntudat, amennyiben a nyelvhez és kultúrához való ragaszkodásban jut kifejezésre, a magyarországi németégnél soha sem gyengítette és nem gyengíti ma sem — a népgondolat formájában — a magyar államtudatot, államhűséget és hazafiságot. A hazai németiség évszázadokon át teljes birtokában volt nyelvi és kulturális szabadságának és mégis soha semmiféle vonatkozásban nem vétett állampolgári kötelességei és soha — ezt különösképpen alá akarom húzni! — nem engedte magát, mondjuk Béctől, a magyarság ellen kihasználni vagy éppenséggel csatasorba állítani. A magyarság vértanúi közt mindig voltak németek is, hozzá olyan németek, akik nemcsak ragaszkodtak fajukhoz és nyelvükhöz, hanem gyakran magyarul son tudtak. A hazai németiség — mint városi lakosság — a múltban privilégiumokat élvezett, ma csak nyelvi és kulturális kívánságai vannak, amelyek — fönnálló törvények és rendeletek értelmében és szellemében — kielégítésre várnak. Ezeknek semmiféle politikai

tendenciájuk nincsen, hanem csupán olyan nyelvi jogokra vonatkoznak az iskola, az egyház, az igazságszolgáltatás, közigazgatás terén, amelyeknek német népünk még néhány évtizeddel ezelőtt messze-menő mértékben birtokában volt. Akkor sem lehetett semmiféle kifogás a németiség állampolgári hűsége ellen és ha ezeknek a jogoknak mint élő önállóságoknak újra birtokában lesz, teljesen kétségtelen és egészen bizonyos, hogy szintén nem lesz majd semmiféle panaszra ok. A magyar államgondolat az évszázadok folyamán olyan mélyen idegződött bele a házai németiség leikébe, hogy a német kultúrtudat és népgondolat soha nem jelent és nem jelenthet semmiféle veszedelmet. A házai németiség mindig készséggel ismerte el az államalapító és államfentartó magyar faj politikai és kormányzati felsőbbbségét és amióta a magyar nyelv a magyar állam hivatalos nyelve, senki ennek méltóságát nem kisebbitte. Sőt innen-onnan másfél százada, hogy Magyarországon minden művelt német ember — tehát jóval a magyar nyelv hivatalossá tétele előtt — tudott, azaz minden kényszer nélkül megtanult magyarul.

A házai német — az erdélyi szász, mint fent jeleztem, más történeti fejlődés keretébe esik, — a házai német innen-onnan 300 év óta nevezi magát „Deutsch-Ungar“-nak. Máshol ismételten fejtegettem és mindig újra hangoztattam, hogy a magyarországi németiség a magyarsággal való évszázados együttélés folytán, a magyar állam kebelében évszázadokon át leélt történeti élete következtében, más mint a világ bármely németisége: államtörténeti és állampolitikai szempontból épp olyan magyar, mint a fajmagyar, a nélkül, hogy népiség tekintetében, anyanyelv és kultúra szempontjából megszűnnék teljes értékű németnek lenni. A magyarországi német épp olyan válfaja a németiségnek, mint a svájci vagy balti német, a bajor, a sváb, a szász, a porosz. Nadler József kiváló német irodalomtörténész megírta „der deutschen Stämme und Landschaften“ irodalomtörténetét; Fukánszky Béla a Nadler-től kitűzött nagy feladat egy részletét oldotta meg, amikor megírta a magyarországi német irodalom történetét. És ezt a magyarságot és ezt a németiséget a házai német mindig tudatosan és büszkén vallotta és akkor a legbüszkébben, mikor értelmisége a legszamosabb, a legtevékenyebb, a haza iránt legodaadóbb volt: a magyar föld feltörekvő erőinek csodálatos félszázadában, a 18. század utolsó és a 19. század első évtizedeiben. Hiszen ez az ország, ha a magyar is az alapítója és sorsának intézője, ez a haza részben a németiség hűséges munkájának is az eredménye: az ő vére és verejtéke is áztatta földjét és kultúrájának felépítésében és berendezésében benne van az ő agyának gondolkodása és szívének dobbanása is. Ha tehát a magyar állam ellen vétene, ha a magyar hazát gyengítené, lerombolná saját művét is, kegyelet nélkül cserben hagyná azt, amit ősei alkottak vagy alkotni segítettek.

Ekként, amint itt előadtam, fogjuk fel mi, akik a házai németiség kívánságait a parlamentben és sajtóban tolmácsolni szoktuk, a magyarországi németiség kérdését és világos, hogy a kérdés ebben a formában — ismétlem — semmiféle kárt az országra, vagy veszedelmet a magyarságra nem jelent. Ismételt érintkezésből; különböző tényezők-

kel való eszmecsereből tudom, hogy Németországban sem kívánja senki németségünket más értelemben befolyásolni, nem óhajt rá senki bármi néven nevezendő állam- vagy nemzetpolitikai befolyást gyakorolni. Sőt állíthatom, hogy Németországban hazai németségünk feltétlen államhűségét, bármily élénk is népi sorsa iránt való érdeklődés, nagyrabecsülik és komolyan értékelik. A hazai németség tehát, ha nyelvi és kulturális szempontból kielégítjük, a magyarság és németség közt való viszony új rendezésének nemcsak akadályát nem lesz, hanem ellenkezőleg megkönnyítője és előmozdítója. Magának a hazai németségnek természetesen nincs több és bensőbb vágya, mint hogy ezt a történeti feladatot teljesítse.

A magyar kormány ennek kétségkívül tudatában van és nem is lehet panasz, hogy a hazai németség nyelvi és kulturális kérdésének megoldása tekintetében ne tette volna meg a megfelelő intézkedéseket. Hogy ennek dacára még nem vagyunk célnál, azt a magyar közvéleménynek, főként a művelt magyar középosztálynak a régi ideológiához való merev ragaszkodása okozza, amelyet eddig hiába próbáltak eloszlatni a legbölcsebb magyar elmék, gróf Apponyi, gróf Bethlen, gróf Andrássy és mások. Még a belátóbbaknál is sok helyütt él Mello-Franco progresszív asszimilációs elmélete, amely szerint minden szerződésileg biztosított kisebbségi jog ellenére az államoknak továbbra is célja marad a nemzeti egység, melyet semmi esetre sem szabad erőltetni, de amelyre legitím eszközök felhasználásával ezentúl is törekedni lehet. Pedig ez ellen az elv ellen senki sem védekezik elszántabban mint a leszakított magyar kisebbségek és senki sem tiltakozott élesebben, mint Apponyi Albert gróf Genfben.

Helyesen állapították meg, hogy a hazai németség az egyetlen valóban államhű, az államisággal történetileg összeforrott nemzeti kisebbség Európa délkeletén és rámutattak arra, hogy hogyan lehetne és kellene ezt a körülményt eréllyel és következetességgel a leszakított magyar kisebbségek, az integritási gondolat, külpolitikai presztízsünk stb. javára kiaknázni. Föltétele természetesen teljesen új tájékozódás volna a kisebbségi kérdés belügyi vonatkozásaiban. Ez azonban egyébként is parancsoló követelménye annak a szentistváni gondolatnak, amelyet e folyóirat hasábjain is annyi bensőséggel hirdetnek és amelyet ha őszintén és becsületesen nem követünk, nincs jogunk többé Szent Istvánra és az ezeréves magyar történelem első kilenc századára hivatkozni. A szentistváni gondolat jelenti nem a magyar faj, hanem a magyar állam gondolatát, természetesen olyan magyar állam gondolatát, amelyre a magyarság nyomta kitörölhetetlen bélyegét és amelynek sorsát a magyarság elhatározóan intézi, de amely mégis egyetemesebb a magyar fajgondolatnál. Ezt így vallotta az egész ország az egész magyar történelmen végig és ez a felfogás csak az utolsó nemzedékek alatt változott meg, mikor a magyar államgondolat szinte észrevétlenül magyar faj gondolatá szűkülte a magyar államnak, de a magyar fajnak is rettenetes kárára. Valamikor ezt írtam: a nagy monarchia Nagy-Magyarországot jelent, amiért — 1914 őszén — majd megköveztek; ma hozzá lehetne tenni: a soknyelvű és sokfajú Magyarország nagy magyarságot jelent. Mert mindkettőből, a monarchia

nagyhatalmi állásából és a sokfajú Magyarországból» mégis elsősorban a fajmagyarságnak volt előnye. Aki Szent István szellemében gondolkodik, az Gratz Gusztáv fohnulázása szerint „grossungarisch“ gondolkodik, aki ezt a szellemet tudva vagy nem tudva megtagadja, az akarva, nem akarva a „kleinungarisch“ álláspontot, ellenségeink álláspontját, *erősíti*.

Az előrebocsátottaknál fogva világos, hogy ha a hazai németiség nyelvi és kulturális kívánságait nagylelkű módon kielégítjük, ezzel egyrészt mélyítjük a Németországgal való barátság és a magyar-német viszony új rendezésének lehetőségeit, másrészt legnemesebb történelmi hagyományaink értelmében és létbevágó érdekeink egyéb vonatkozásainak szolgálatában is cselekszünk.

Fejtegetéseimet befejezem és hogy eddigi következtetésem körét zárjam, azzal végzem, amivel kezdtem: közvetlen nyugati szomszédunk szinte az egész határ mentén a németiség, tehát vele kellett a Nyugat szellemiségébe bekapcsolódott magyarságnak a Keletről időről-időre előretörő veszedelmekkel és bekövetkezett katasztrófákkal szemben a szolidaritást keresnie. Nekem már most az a hitem, hogy ezt a szolidaritást, amelyre mint a múltban, a jövőben is feltétlen szükség lesz, a mai világhelyzetben könnyebb lesz megtalálni, mint bármikor a múltban. Mégpedig könnyebb lesz nemcsak a világháború folyamán átélt vérszövetség lelki kapcsolatainál fogva, hanem sok más okból is. Egyik fontos ok az, hogy a magyar és német viszony hosszulejártatú rendezésébe non játszanak bele dinasztikus érdekek, hanem a megegyezés mindenféle más hatalmi tényező és idegen szempontok közbejötté nélkül — nép és nép között — történhetik meg. Egy másik nagyjelentőségű ok az, hogy ma Németország az egyetlen nagyhatalom, amely őszintén, nem szentimentalizmusból és humanizmusból, hanem reálpolitikai számvetés alapján pacifista és minden imperializmusnak ellenzője. Meggyőződésem, hogy ez az agresszív, őszinte és végleges pacifizmus minden militarizmust le fog győzni és egy új korszaknak lesz kezdeményezője a világtörténelemben. (V. ö. a konzervatív K. C. v. Loeschnek, a német „Schutzbund“ elnökének mélyen járó fejtegetéseit: „Streben und Ziel der Besiegten. Aussenpolitische Überlegungen für das deutsche Volk.“ Deutsche Rundschau, 1928 évf., I. füzét.) De bármint lesz majd, annyi bizonyos, hogy Németország megszűnt imperialista nagyhatalom lenni. Egy nem imperialista németiséggel pedig, melynek nemzeti aspirációja abban tetőződik, hogy az államhatárok az összefüggő nyelvterület határaival essenek egybe és hogy a német kisebbségek nyelvükkel és kultúrájukkal bekapcsolódjanak a minden politikától mentes népgondolatba, ilyen németiséggel a megegyezés nehézség nélkül létesülhet. És fog létesülni, ehhez nem kellene Szent István és Koppány, a labancok és kurucok a mai korhoz viszonyított harcai, mert létesülnie kell.

Tény az, hogy Magyarország és a magyarság Németországban társadalmi osztályra, világnézetre és pártállásra való tekintet nélkül a legnagyobb rokonszenvnek örvend mind érzelmi, mind külpolitikai okokból. Ez nem azt jelenti» hogy bizonyos oldalakon a magyar kor-

mányzat ellen ne emelkednének szemrehányó, sőt ellenséges hangok. De természetesen más az ország és a nép és más a kormányzat. Gróf Apponyi Albertnek egyformán hódolt Hindenburg és Loebé, a német birodalmi gyűlés szociáldemokrata elnöke és Apponyi itthon ismételtén kijelentette, hogy Németországban a legélénkebb rokonszenv uralkodik Magyarország iránt és hogy a németek nagy érdekek tartják a magyarsággal való kapcsolat fenntartását és ápolását.

A magyar és német viszony rendezésére való törekvésben — Apponyi gróf egy disztinkciójával élve — organikus erők munkálkodnak. Ezeknek jelentőségéhez képest a többi külpolitikai kísérlet csupán konjunktúra, hasznos, szükséges, a mindennapi életben nélkülözhetetlen taktika számba megy. De a nemzetek sorsát a Gondviselés az organikus erők által dönteti el.

BLEYER JAKAB